

DE LA MORT A LA CONFESSIÓ: PERIPÈCIA VISCUDA I COMPLEMENTARITAT TEXTUAL ENTRE UNS RIBATANS DEL SEGLE XVII

[JORDI MASCARELLA I ROVIRA]

La nit del 29 de juliol de 1622 va morir assassinat a Barcelona Pere de Solanell. Es complia així, una vegada més, la fórmula "no hi ha cosa més certa que la mort ni més incerta que l'hora en què ha d'arribar", repetida als manuals notariais de l'època en enfrontar-se a les últimes voluntats dels testadors. La sobria eixute-sa de l'expressió, fonamentada en un passatge de Sant Agustí, pot sobtar la sensibilitat contemporània. Però poques vegades com en l'acte de testar l'home esdevé *tan conscient de la seva finitud i de la seva lluita per la transcendència*, formalitzada en l'escriptura. Poques vegades com en el barroc la mort ha tingut una presència tan pública i tan "viva" des del punt de vista social: no només una realització física, ontològica, a la qual fan cap inevitablement els individus sigui pels assassinats, les diverses violències públiques, les pestes o els flagells propis de l'època, sinó ideològica, comuna, formant part explícita de l'imaginari col·lectiu que va desenvolupar símbols, ritus i motius de constant referència.

No podem saber si en aquest context el jove Pere de Solanell, fill del també Pere de Solanell, estava preparat per a la mort. En ell coincideixen molts dels trets que esperaríem ser tinguts en compte, per tòpics, en un donzell del segle XVII: hereu d'una nissaga poderosa, fornit amb una sòlida educació (com correspondria a gentes benestants), en el si d'una família instal·lada a Ribes de Freser... Desconexim fins a quin punt matisava la perspectiva d'un futur brillant amb el contrapunt de la mort. Almenys de la pròpia; perquè, com veurem, sí que sabem que el ribatà Solanell no era aliè a les elucubracions luctuoses quan afectaven a tercers.

Però aquestes consideracions o suposicions no van ser tingudes en compte per la ploma quasi notarial de Jeroni Pujades, que en el seu *Dietari* es limita a transcriure:

Divendres a 29 en Barcelona en la nit a la muralla de Mar, prop lo pont del virrey, a cultalladas y estocadas mataren al cavaller Solanell de Ribas, cunyat de micer Ypòlit Montaner, advocat fiscal patrimonial y doctor del real concell, germà de sa muller de dit Montaner.

Que escassos que són els textos, que avariciosos de vegades. L'excés de continença ens impedeix de trobar el rastre, de satisfer les incògnites: qui? com? per què? La inevitable distància del text amb el seu referent permet l'aparició de fantasmes, engrandits per la separació temporal i ideològica. Sense arribar a l'extrem ridícul d'aquell personatge de Woody Allen que pontificava que la comèdia no és sinó una tragèdia damunt la qual s'ha escolat el temps, comprovem-ho en la recensió del fet, tres segles i mig més tard, en la *Història de Catalunya* d'edicions 62:

A Ribes és assassinat un cavaller Solanell (la família Solanell ha pretès patrimonialitzar-se la sots-vegueria o castellania [de Ribes], monopolitzar-hi molins i aigües, i aquest darrer motiu de conflicte tornarà a esclatar el 1636).

Ja tenim l'esdeveniment emmarcat en un discurs a l'ús modern. En els negocis de la poderosa família, emparentada amb els Ribes, Foix, Descatllar i altres cognoms cèlebres, hi concorrien interessos clarobscurs que abastaven des del poder detentat amb privilegis quasi feudals fins als econòmics (propietats de mines, fargues, etc.). En la primera nota Pujades feia observar el parentiu amb membres del poderós consell reial; en la segona, desubicat, Núria Sales qualifica l'episodi d'assassinat, i el posa en relació amb un conflicte de jurisdiccions. ¿Comencem a intuir potser unes causes més concretes, menys atzaroses, menys accidentals, darrere la fi de l'hereu Solanell?

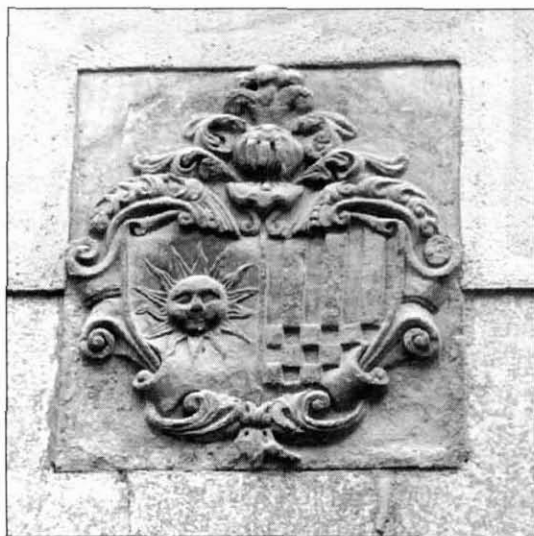
Treballar amb els textos convida a la manipulació. No en va els antics revelaven la musa Clio darrere la narració històrica. Podríem cloure el capítol intentant de justificar sòcio-econòmicament la mort del jove. Però permeteu-me, al contrari, de fer un salt, i ressenyar un episodi més multitudinari, sorollós i bigarrat, separat a un any de distància: la trista i famosa pèrdua, el juliol de 1623, de la Capitana i la Patrona, dues de les quatre galeres del Principat de Catalunya.

D'ençà els capítols 63 i 64 de les corts de 1599, que concedien la creació de quatre galeres a la Generalitat, es va instituir una mena de guerra en somort: l'autoritat virreinal no hi convivia de gust i els enfrontaments per raó d'aquelles naus

eren nombrosos. Tant, que gairebé s'hi preludia el rosari de conflictes que varen somoure la resta del segle XVII.

Ben o mal guarnides, més o menys disciplinades o equipades, aquestes presons ambulants es van passejar per la Mediterrània duent a terme petites intervencions i escaramusses. Per fer-se una idea de les condicions de vida a bord, n'hi ha prou amb una lectura dels *Capítols (...) acerca dels càrrechs dels oficials de la squadra de las galeras de Cathalunya* (1621): la carn només s'esmenta quan es tracta de sustentar els malalts, i la dieta normal en navegació era 21 unces de bescuit "attès que donar manca ractió és inhabilitar la xusma per servey de ditas galeras" (caps. 31 a 37). En el Manual dels Novells Ardits del període 1615-1623 s'hi poden llegir algunes campanyes contra el que genèricament denominen "moros". Però cal fer notar que al primitiu servei de defensa s'hi va afegir el mercant, decisió que va provocar crítiques generalitzades pel que suposava d'ingerència explícita d'interessos particulars.

El cas és que entre els dies 17 i 18 de juliol del dit 1623 es van perdre en mans de corsaris, no gaire heroicament, les dues embarcacions i gran part del seu contingut, humà i material. Cedim la veu a l'al·legació en defensa d'un dels acusats, el capità fra Francesc Sabater, encausat quan va retornar a Barcelona:

Escut de la Casa Solanell (Ripoll, carrer Trinitat)

Arribades que foren les dites dos galeras a quatre millas de la isla de Santa Margarida los faltà lo vent per proa, y encontinent la guarda del garçes digué que li apareixia que junt a terra hi havia un vaxell de rem; y encontinent lo dit don Francisco Sabater y juntament ab ell lo capità Miquel feren pujar molts hòmens pràtics als abres, los quals lo certificaren que era vaxell de rem que anava sens triquet, y uns deyan que era galera del duc de Saboya y altres deyan altra cosa (...). Emperò encontinent que estant ab la dita vigilància se descobriren junt a la torre de Sant Honorat los altres set vaxells de rem, resolent-se aleshores que eran de enemich, las ditas dos galeras feren sia e scórrer y feren lo car de la mestra per a fer vela y no la pogueren fer sinó la del morabut, per ésser los abres més curts del que havian de ser y las entenas més xicas; y per fer lo car de la mestra fonch forçat haver-se de detenir més de un quart de hora. Y axí se encaminaren a la volta de Sant Tropé, anant a rem y a vela, y en dita ocasió tenian ditas galeras gregal fort; y axí per pèndrer millor lo vent era forçat anar terra a terra, perquè si-s fossen fets a la mar no hagueren tingut prou vent.

Y en la dita ocasió que los dits vaxells de enemichs se descobriren, lo dit don Francisco Sabater féu juntar consell cridant en aquell lo capità Miquel, al Vehedor general de las galeras de Itàlia, als mariners y altra gent del consell, y allí tots resolgueren que anassen a Sant Tropé (...).

Fent de aquesta manera camí las ditas galeras arribaren a la punta de Sant Rafel, y lashoras los maynà lo vent y aquell era poch; y assò donà ocasió que lo dit don Francisco Sabater tornà altra volta a juntar consell en la popa de la galera, y en dit consell, tots unànimes y conformes, resolgueren que, vist lo poch vent que tenian y que las galeras contràrias los estavan ya prop a tir de canó, era impossible anar a Sant Tropé, y que lo millor era entrar-se'n a Sant Rafel, ahont digueren los mariners pràtics [que] hi havia una torre. Y seguint esta determinació, los mariners y timoners feren entrar las ditas galeras en la dita cala de Sant Rafel; perquè, entrant las ditas galeras en lo dit port de Sant Rafel, ellas y la gent podian tenir deffensa de la torre, en la qual se deya [que] hi havia artilleria, y de la gent de terra, que probablement havian de crèurer [que] los havian de ajudar; y quant tot faltàs, podian posar en cobro las vidas de la gent que era en ditas galeras.(...) Y axí [si intentaven passar a Sant Tropé] per lo

manco se havian de detenir alguna mitja hora, majorment estant com estava la xusma cansada de vogar. Y a més de ser la dita xusma cansada era nova y poch exercitada, y per los mals manteniments que-ls donava lo arrendador de las galeras era flaca y poch apta per a fer força.

Y a més del sobredit las ditas galeras anavan carregadas a fondo ab las moltas mercaderias, robas y moneda que aportavan, y encara estavan mal espalmadas, que havia vint-y-quatre dias [que] no havian espalmat; que per estar axí carregadas no tingueren lloch ni ocasió de fer-ho, y feyan pensament que a Gènova, ahont havian de dexar part del càrrech que aportaven, espalmarian. Y axí no podian las ditas galeras retirar-se ab la promptitut y prestesa que la ocurrència del cas requeria, majorment que no podian fer la vela del bastart per ésser lo abre curt y las entenes no y bastavan y la pena era trancada y tenia una llapaça.

Y per lo contrari, las vuyt galeras de moros que-ls donavan cassa eran vaxells grossos de vint-y-quatre y vint-y-sis banchs cada hu, y per ésser vaxells de cós eren subtils, llaugers y velosos; y axí per la gran llaugeresa y velositat que tenian y lo poch camí que las galeras de Cathaluña feyan, ja abans de arribar a la punta de Frajús anavan

'Galera Catalana (rajola exposada al Museu Folklòric de Ripoll)

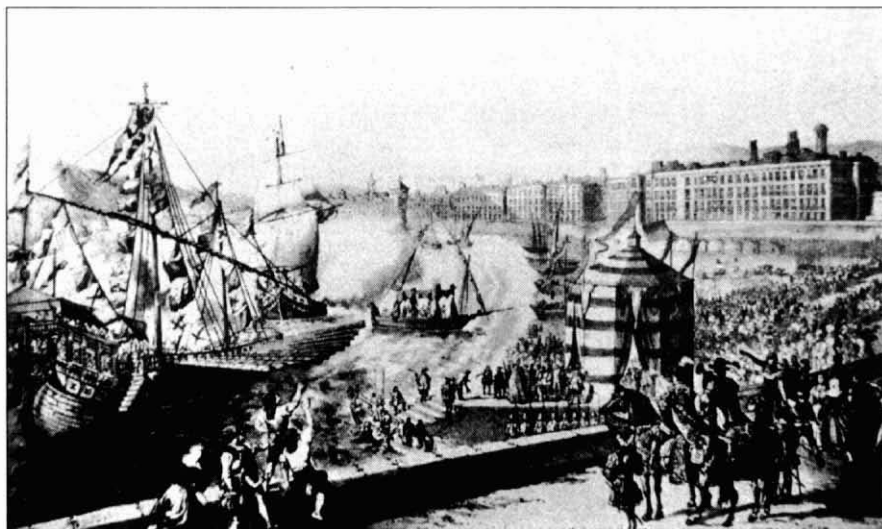
alcansant a las de Cathaluña, en tant que arribant a la dita punta de Frajús ja las ditas galeras de moros parexian ésser a tir de canó, y és cert eran molt més prop perquè, essent ja de nit, no-s podia bonament dièrmir la distància que y havia de unas galeras a altrás, si bé se veyan y afiguravan molt bé. (...)

Y abans de partir-se de dita galera per al dit efecte [desembarcar quatre homes per cercar socors i fer la guaita] [Francisco Sabater] dexà molt encomanat a fra Francesch de Miquel, capità de dita galera, lo qual en lo entretant restà en aquella, [que] tingués la sollicitut y cuydado que convenia per a posar-se a punt de deffensa, assegurant-lo que ell encontinent tornaria a dita galera. Y lo dit fra Francesch de Miquel féu que las ditas dos galeras se juntassen, fent alçar los castelletts y las velas per bandes y posant a punt la artilleria, que és tota la prevensió que leshores se havia de fer. (...)

Tornat que fonch lo dit don Francisco Sabater en la dita galera Capitana trobà en aquella al dit fra Francesc de Miquel impedit en estorbar que los soldats y mariners de dita galera no fugissen y se n'anassen en terra, perquè tots ells procuravan qui més podia salvar-se y exir a terra, saltant en mar o per allà hont millor podian, desemparant la galera y dexant en ella als capitans sols. Y encontinent los dits don Francisco Sabater y fra Francesch de Miquel se posaren ab las espasas a la mà, saltant a una part y altra de la dita galera per impedir als dits soldats y mariners [que] no fugissen y als forçats que no-s desferrassen; y ab tot axò no y bastavan, perquè quant eran a un cap de dita galera los dits soldats y mariners se llansavan en mar en lo altre, y axí molts de aquells se n'anaren, desemparant als dits capitans y a la galera. Y lo no permetre en esta ocasió [que] se desferrassen los esclaus de dita galera aparexia cosa molt assertada, y fer lo contrari apar havia de causar un gran desorde y la total pèrdua de ditas galeras; perquè ben cert és que, desfarrats los dits esclaus, aquells havian de fugir y salvar-se y causar que ab la confusió de la fuga de dits forçats, los demés haguessen fet lo mateix, lo que no aparexia convenient, puix se tenia confiança que de la terra arribaria gent y socorro per a poder-se defensar, y axí ho havia de judicar qualsevol persona pràtica y experimentada en semblants ocasions. (...)

Emperò, vehent lo dit don Francisco Sabater que la nit estava

avansada y que ja volia apuntar lo crepúsculo de l'alva y que no aparexia la gent del socorro, se determinà de enviar al capità Miquel a terra per a que ves la dita gent del socorro ahont era y en què puestos estava; lo qual y anà y trobà que no y havia persona alguna, ans que tot era estat engany dels francesos, traça y ardit per enganyar y decèbrer als capitans y gent de galera. Y axí se'n tornà lo dit capità Miquel en dita galera y féu relació al dit don Francisco Sabater del que havia vist. Ohida la dita relació, lo dit don Francisco Sabater féu junta del dit capità Miquel y de dos mariners que tant solament en la dita ocasió eran restats en la dita galera, per ésser ja fugits tots los altres, per tractar ab aquells lo que se havia de fer en aquest cas; y feta relació per lo dit capità Miquel que no y havia ninguna gent francesa de socorro y considerat que en las galeras no y havia gent de pelea per poder resistir, per ésser tots fugits (la qual fuga no-s pogué evitar per bé que fessen los capitans com està dit), y considerant que no y havia temps per esperar altre socorro y que la alva apuntava y las galeras de moros comensavan de entrar ja en lo port, y consideradas otras cosas urgents, se resolgué en dita junta que-s

Galeres al port de Barcelona (Museu Marítim de Barcelona)

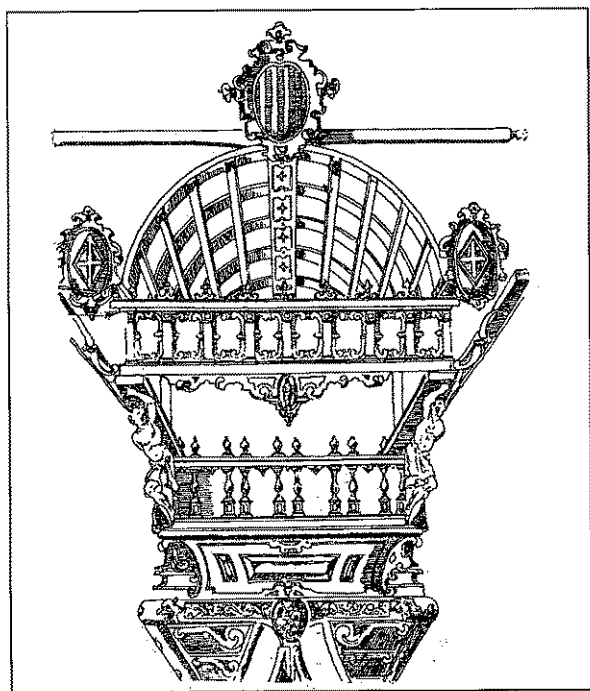
procuràs tràurer la xusma en terra y salvar lo que podrian, dexant lo demés a discreció dels enemichs, puix no-s podia fer altra cosa. Y axí se posà en execució encontinent, essent los dits capitans los darrers que isqueren de dita galera, que a penas tingueren temps de desembarcar quant las galeras de moros foren sobre las de Cathaluña y a penas se pogueren salvar, en tant que per poder salvar sas personas quant foren a terra se hagueren de llansar en uns robolls o matas de un bosch que y ha allí, que altrament foren estats presos o morts de sos enemichs. Y fonch ab tant gran improvís lo arribar los dits vaxells de enemichs, après de la dita determinació, en lo port y donar alcançe a la gent de las galeras de Cathaluña, que si bé la xusma de aquellas era treta a terra abans que no isquessen los capitans de dita galera, ab tot no y hagué temps de poder-la posar en cobro ni de evitar que los moros no prenguessen més de cent cinquanta hòmens de dita xusma, ajudant en assò als moros los francesos matcxos de la terra.

Del sobredit resulta manifestament que lo dit don Francisco Sabater y en sa companyia lo dit fra Francesch de Miquel feren tot lo que tocava a ells per guardar que las ditas galeras no-s perdessen; perquè, presuposat que'ls fou forçat, per las rahons dalt ditas, entrar-se'n dins la dita cala de Sant Rafel, posadas allí las ditas galeras los dits capitans apar [que] no pogueren fer més del que feren per conservació de aquellas; y si los intents que aportavan no'ls reïsqueren, ne fonch causa restar decebuts per los francesos, qui'ls havian promès socórrer, y també per lo que tots los soldats y mariners de ditas galeras fugiren de aquellas encontinent que foren arribades en lo port de Sant Rafel. Y axí la dita pèrdua de ditas galeras se ha de atribuir no als dits capitans, sinó als soldats y mariners y als dits francesos; y per consegüent no és de consideració lo que's diu contra de dits capitans que ells foren causa de la pèrdua de ditas galeras, desamparant aquellas, perquè, com està dit, quant los dits capitans las desampararen era ja en ocasió tan apretada que, a no haver-ho fet, era indubitat que los enemichs los havian de captivar o matar, essent restats en dita galera desamparats de tots los soldats.

Y en lo que se'ls fa càrrega que no donaren orde en què-s desfarassen los forçats y en fer posar en cobro la roba, mercaderia y altrás cosas que eran en ditas galeras, en respecte dels forçats se satisfà que quant los dits capitans veren que no y havia que esperar socorro de

la gent de la terra feren tot lo que pogueren per tràurer los forçats de ditas galeras, com en efecte foren trets tots los de la Capitana. Emperò, com ja las galeras de moros entravan per lo port, no y hagué remey de tràurer tots los de la Patrona per ésser sobrevingudas ditas galeras de moros, per què en aquesta ocasió los dits capitans y los que feyan lo ministeri de tràurer los dits forçats a terra tenian més obligació en salvar sas personas que no las dels esclaus.

La citació és llarga, però molt il·lustrativa: ens pinta les maniobres angoixosament ineficaces, les inquietuds de la tripulació davant el perill, la deserció d'una tropa espantadissa i indisciplinada, la immediatesa de la ruïna i la cobejança del botí. Tot això contrastant amb l'actuació sempre freda i calculada dels dos cavallers, confreres de l'orde de Sant Joan (recordeu el *Falcó Maltès*?), que com a responsables de l'expedició i de les naus es van encarregar de la defensa.

*Popa de la Galera Capitana Sant Jordi, construïda el 1620
(croquis conservat a l'A.C.A., publicat per BOFARULL, Francisco: Antigua Marina Catalana, 1898)*

Una lectura dels fets ben diferent ens l'ofereix Pujades, més maliciós i més proper a les interpretacions populars:

Aquestas galeras des de que se instituïren foren ja maleïdas de molts, qui sempre pronosticaren las feyan per fer-ne present Alger. Tant ho han dit que al fi se és complit.(...) Feren lo viatge y a Ciutat los donaren la matexa nova, y ab tot passaren com està dit en la lletra, y descubrint los vexels dels moros en lloch de escorre's a la mar cap a la nit feren sia voga per girar y los moros tingueren temps de acostar-se. Veyent-se'ls desobre, retiraren-se los nostres a Sant Rafel confiats de la terra. Allí estigueren des del mig dia y tota la nit fins a la matinada. Enviaren-las a espïar los moros ab dos fragatas y al fi, vist com estavan, donaren sobre nostras galeras, los capitans de las quals feyan escapa qui puga. Los qui anaren per la campanya se salvaren, los qui se encorralaren en las casas de la vila se perderen, perquè los francesos los lliuraven als moros, que passaren de quatre-cents catius, y ab estos y ab los dos buchs de las galeras y tota la moneda y mercaderia se n'anaren ab triumpho. Dóna'n tothom gran culpa al capità, no sols perquè tenint nova de moros hisqué de Marcella y Ciutat y perquè no se hisqué escorrent a la mar y morir tots com a bons, però encara perquè ab tant temps no salvà la mercaderia y no cremà los buchs com han fet en semblants occasions altres capitans. Altres diuen se avian de atrinxer y fer bastió en terra ab la artilleria de las galeras, que eran catorse pessas. Podia tràurer roba en terra y no-n tragué, sinó moneda que ell y altres robaren.

Fins aquí uns passatges, bells exemples de la prosa i de la retòrica forense del barroc català, publicats prèviament: el primer per Martí de Riquer, en el seu *Quinze Generacions d'una família catalana*, ja que Francisco Sabater, heroi o traïdor segons les versions, és un avantpassat seu; el segon, en el *Dietari* ja esmentat, corresponent al 23 de juliol de 1623. No hi ha inconvenient a resumir el final de l'episodi: el cap i el capità varen ser encausats per negligència i separats vergonyosament de l'orde santjoanista.

El lector es deu demanar quina relació hi ha entre les dues anècdotes. ¿Tenien negocis en galeres, els Solanell? Tornem de la salabor del mar a la muntanya agresta. El relacionant històric o si voleu factor comú entre els dos esdeveniments és Joan Vila, de Queralbs, presoner en una de les galeres. Qui era, quina vinculació tenia amb els dos fets i com hem tingut notícia d'aquest personatge, anem a veure-ho tot seguit.

El que ara sembla clau de volta d'una novel·la va ser el primer dels documents que em va passar pels dits, i en circumstàncies també prou excepcionals. Estrany destí, el dels llibres: en unes reformes immobiliàries fetes a Pardines es van trobar emparedats uns manuals de Joan Mauner, que havia estat rector de Fustanyà i notari actiu entre 1617 i 1684. Els manuscrits consistien en actes preses pel capellà, i varen ser dipositats a Ripoll. Allí, a l'arxiu de Sant Pere, sense signatura, dormia el son dels justos el desllorigador i desencadenant de tota la història. Per casualitat, l'estiu de 1989, repassant notícies sobre un altre tema que ara no ve al cas, em va aparèixer el discurs següent a la pàgina 250 del setè manual:

Die XVII Novembris anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo vigesimo tertio.

Noverint universi quod anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo vigesimo tertio, die vero desima septima mensis Novembris ejusdem anni, instantia presente et ad hec vocato me, Joanne Mauner, presbitero et rectore ecclesiae parochialis Sancti Saturnini de Fustanyano, vallis de Rippis, Urgellensis diocesis, regia auctoritate notario publico infrascripto; et presentibus etiam Joanne de Carrera, lane paratore, et Joanne Vidal, sartore, Guillelmo Bonada, negociatore, et reverendo Joanne Tobau, presbitero, discreto Joanne Bernich, notarius omnibus dictae villae de Rippis, et Bernardo Pelliçer, mullione de Tuès, terrae Confluentis, diocesis Elnensis, pro testibus ad ista vocatis specialiter et assumptis; constitutus perçonaliter Joannes Vila, loci de Caralps, vicariae de Rippis, Urgellensis diocesis, condemnatus ad remigandum in tirremibus [sic] presentis Chataloniae Principatus ad tempus omnis vitae suae, nunch vero propter captionem dictarum triremium in libertate profectus, repertus intus studium Joannes Bernich, testes predicti qui quidem dictus Joannes Vila presentibus me dicto et infrascripto notario et testibus jamdictis verbo exposuhit sequentia:

“Senyor rector: io requeresch a vostra mercè que pagat y satisfet en son salari me lleu acte del que ara de present diré devant de vostra mercè y dels dalt dits testimonis, paraula per paraula. Ço és: senyors, fassan-me testimoni com sentint-me io en gran manera carregat de ma consciència per lo que Pera de Solanell *quondam* menor de la vila de Ribes, estant pres y capturat ell dit Solanell en los càrcers reals de la ciutat de Barçelona, y estant io també en dits càrcers pres en lo corral, estava condemnat a galeres per tota la vida

per lo Governador de Perpinyà. Essent escarcerer de dita presó de Barcelona Glaudio Branco, y guardes Domingo Carbó, Rafael Guasch y Gabriel Font, dit Pere de Solanell me féu muntar una y moltes vegades per les guardes de dita presó des del corral en lo tarrat, haont estava dit Solanell.

Y a la que fuí dalt en dita istàntia del tarrat me digué dit Solanell dins de la gonguera molt secretament que si io volie deposar contra de Damià Camps, scrivent de Ribes, de que dit Damià Camps havie robat en lo any mil sis-cents y quinse en lo mes de setembre, en lo torrent de Muia-soles, unes capes -a bé que io no u sabés-, que ell me faria tràurer de galeras, y que guardaria que no y entraria, y que me tindria per criat en sa casa y m vestiria. Y responent-li io que com ho diria y deposaria io tal, si may sols o havia entès a dir. Y ell me replicà que io no tingués pena de res, que ia me diria lo que tindria de dir. Y vist lo que me prometia en que me trauria de mos treballs y me alcanseria llibertat li prometí que sí, que u diria.

Y axí me digué moltes vegades lo que tenie de dir, ço és: que venint io de Ripoll a Ribes, a la que fuí al torrent de Muia-soles viu a Damià Camps fora del camí que despullava les capes a uns francesos y los robave, y que lo coneguí molt bé; y a la que fuí un poquet més amunt encontrí un fadrí que s deie lo Fusteret, y que ell me demanà si havie vist robar; y que io li diguí que sí, que també ho havie vist com ell. Dient-me que de exa manera que digués de mot a mot contestaria ab lo dit Fusteret. Y axí de fet deposí lo que dit Solanell me digué y volgué [que] deposàs devant de un jutje de la audiència, si bé no m recort com li deien, en la obra nova. Y fins y a tant que haguí feta la dita depositió sempre me digué que no tingués pena de res, que ell me servaria lo que me havie promès, y cada 1 die me féu donar un sou en lo barraló per March de Vara, que tenie dit barraló, dient-me que ademés faria lo que ell me demanave y tindria llibertat me venjaria de mos enemichs, posant-me al devant de que dit Damià Camps havie tirat ab padrenyal a mon honcle Jaume Alguer, sastre de la dita vila de Ribes, y que de exa manera tots ne veuríem prest la venjança.

Y que ab lo meu dit testimoni io e tres de altres que n tenie, que també me digué [que] no y sabien res sinó que per amor de ell o deien, a bé que fos mentida; y que io que no tingués por de res, que ell tenie un conyat que li valdria en tot y lo traurie de tot, que ere jutje de la audiència, que ell havie fet fer lo mànech a dit Damià

Camps, de manera que a bé que fossen falsos los testimonis no li donarien temps de poder deffensar-se, y que dins vuit dies que serie en Barcelona lo penjarien, lo qual deie [que] estave pres en la isglèsia.

Y volent-me io descarregar ma consciència, considerat que Nostre Senyor ere estat servit de donar-me llibertat y guardar-me de ser esclau en lo tems que los moros prengueren las galeres, prometí ha Nostra Senyora de Núria que si ella ere servida de donar-me-la, de anar-la visitar y confessar allí mos pecats. Y havent complit mon vot y havent-me fet grandíssim escrúpol de ma consiència, a mon confessor me só determinat de dir la pura veritat, com de present la dich, ço és: que lo dit Pere de Solanell, menor, me enganyà en que fes dita depositió sobre dit robo contra dit Damià Camps, lo que io no sabia ni sé, ni may ho avie entès a dir; y dit Solanell me donà moltes vegades entenent com ho tenie de dir, y també algun altre senyor, que deien [que] era misser y parent seu, si bé io no-l conexia. Y axí vull que de tot lo demunt dit se'n lleve acte, y de aquell se'n trague còpia autèntica per a que conste clarament la veritat, y no sie per respecte de dita ma falsa depositió lo dit Damià Camps detingut, ni patesca treballs alguns, atès que aquella és falça y contra veritat. Y tots los demás testimonis que contra de dit Damià Camps en lo tems que-s ministraren per lo dit Solanell, que dit Damià Camps estave pres en la isglèsia, sé io molt bé y ho dich que són falços, per haver-m'o dit moltes vegades dit Solanell: que si io y los demás testimonis que ell procurave no deien lo que ell volie a bé que fos fals y mentida, que no tenia remei de tràurer de la isglèsia a dit Damià Camps, y ell restave afrontat. Y que axí ell negociave de la manera [que] li convenie.

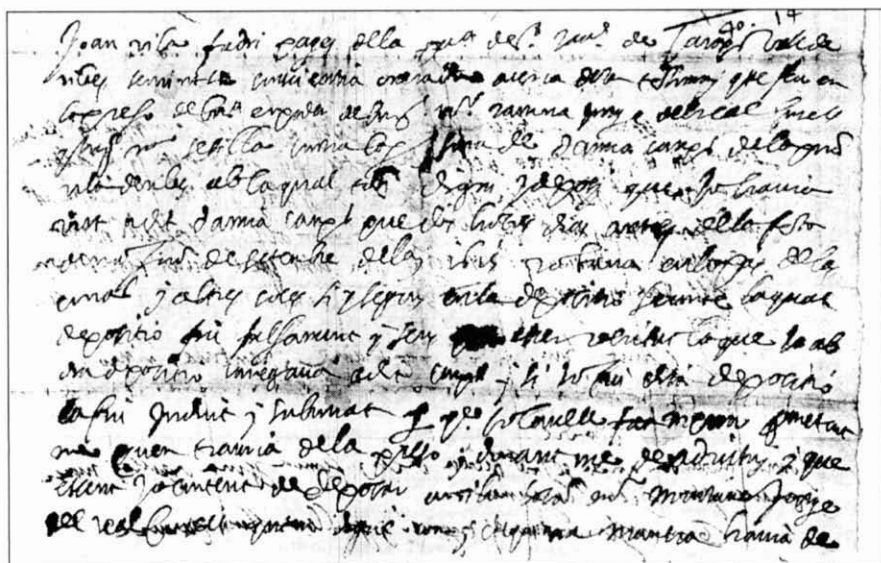
Y també és veritat que-m recort molt bé que en lo punt que haguí feta la dita falça depositió lo dit Solanell may pus me volgué vèurer ni afavorir, y axí viu quant enganyat me portave. Y diguí moltes vegades devant de molts presos del corral que ara que havie fet lo que Solanell volie, y me havie dampnada la ànima per ell, no-m volie afavorir ni vèurer-me, y que me havie fet depositar fals y fet dir lo que no sabia ni hoït a dir contra dit Damià Camps."

de quibus que fuerunt acta die, mense, anno et loco respective predictis, presente et interveniente me dicto et infrascripto notario et testibus jamdictis, ut superius continetur.

L'argument era tan fabulós que semblava fet a mida: una confessió de motivacions dubtoses (una de les quals era, sens dubte, el temor a la mort) en què es barregen tràfic d'influències, perjuris, amenaces, nepotisme... a l'entorn de Pere de Solanell, quondam, és a dir, com vaig comprovar i he apuntat a dalt de tot, assassinat el juliol anterior. La línia d'investigació semblava clara: intentar contrastar l'acte i la declaració en els papers del segon notari esmentat. Efectivament, Joan Bernich, un expert fedatari públic de la vall de Ribes que va actuar entre 1608 i 1635, va redactar la nòtula següent, sense arribar a transcriure-la al seu manual de 1623, on està plegada en el cosit:

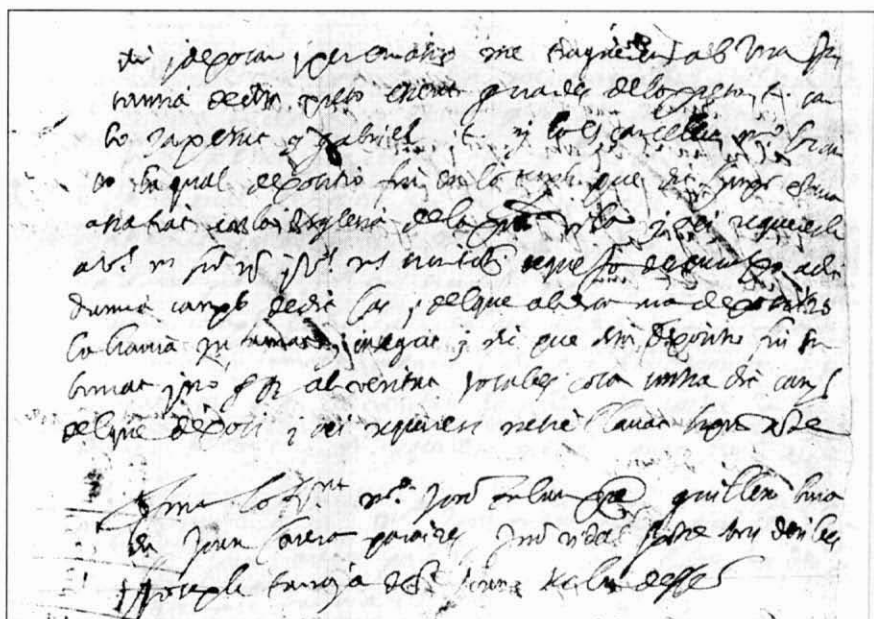
Die 17 novembris 1623

Joan Vila, fadrí, pagès de la parròquia de Sant Jaume de Caralps, Vall de Ribes, sentint sa consciència onerada acerca del testimoni que féu en la presó de Barcelona en poder del magnífich misser Ramona, jutge del Real Consell y magnífich misser Sevilla contra la persona de Damià Camps, de la present vila de Ribes, "ab lo qual test diguí y deposí que jo havia vist a dit Damià Camps que dos ho tres dias antes de la festa de la Nativitat de setembre de l'any 1615

Joan Vila fadrí pagès de la parròquia de Sant Jaume de Caralps
Vall de Ribes sentint sa consciència onerada acerca del testimoni
que féu en la presó de Barcelona en poder del magnífich misser
Ramona jutge del Real Consell y magnífich misser Sevilla contra la
persona de Damià Camps de la present vila de Ribes "ab lo qual
test diguí y deposí que jo havia vist a dit Damià Camps que dos
ho tres dias antes de la festa de la Nativitat de setembre de l'any
1615

BERNICH, Joan: Decimum Sextum manuale, full sol recto (Arxiu Històric Comarcal de Cerdanya)

BERNICH, Joan: Decimum Sextum manuale, full sol verso.

robava en lo pas de las covas y altres coses sí y legint en la deposi-
 tió (...), la qual depositió fiu falsament y sens esser veritat lo que ab
 dita depositió carregava a dit Camps; y si jo fiu dita depositió, la fiu
 induït y subornat per Pere Solanell, menor, prometent-me que-m
 trauria de la presó y donant-me de adjutori, y que essent jo content
 de depositar envihà lo cas misser Montaner, jutje del Real Consell que
 me digué com y de quina manera havia de dir y depositar, y per eser
 ohit me tragueren ab una instàntia de dita presó, essent guardes de la
 presó T. Carbó, japerut, y Gabriel T., y lo escarceller misser Bran-
 co. La qual depositió fiu en lo temps que dit Camps estava assatjat
 en la isglèsia de la present vila. Y axí requeresch a vostres mercès
 [que] sien creditats de que jo desenculpo a dit Damià Camps de dit
 cas, y del que ab la dita mia depositió lo havia infamat y enseगत; y
 dic que dita depositió fiu suburnat y no perquè ab veritat jo sabés
 cosa contra dit Camps del que deposí, y vui requeresch ne sie llatat
 lo present acte.”

Firmen la present mossèn Joan Tubau, prevere, Guillem Bonada, Joan Careta, paraire, Joan Vidal, sastre, veïns de Ribes, Joseph Tanga, de Sant Joan Ses Badesses.

L'extensió és menor, l'estil més sobri, les discordances curioses; però el testimoni del fet, irrefutable.

Han passat gairebé cinc anys, des de la descoberta d'aquests documents, al llarg dels quals les peces del trencaclosques han anat apareixent, sovint d'una forma casual. Primer Pujades i després Sabater van completar l'episodi de les galeres que havia buscat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó sense aconseguir-ne fruit, malgrat l'amical i eficient auxili de Jaume Riera. Després, la confirmació d'alguns dels extrems, com són l'existència de les instal·lacions penitenciàries a Barcelona, és a dir, l'"obra nova" citada al text de Maurer que coincideix amb la descrita en el capítol 55 de les *Constitucions fetes per la Sacra Cathòlica y Reial Magestat del Rey don Philip Segon* (Barcelona, Gabriel Graells i Giraldo Dotil, 1603, foli 18), on podem llegir

Item statuim y ordenam ab loatió y approbió de la dita Cort que la presó vella de la present ciutat a despeses del General sia renovada y acomodada, de manera que les persones preses estiguen molt segures y spayoses, de manera que les presons sian per custòdia y no per enmalelir los presos ab les humiditats y mals assentos que ara hi són. Y que lo escarceller qui vuy és y peravant serà haja de visitar dos voltes la semmana personalment la presó; y que los cavallers y ciutadans y altres qui gosen de privilegi militar no pugen ser posats en la mallorca ni en la judeca que vuy són sinó en altres presons que seran més còmmodes. Y que en los aposentos més baxos de la obra nova que trauen unes rexes vora terra sien posats per semmanes de dia ara uns presos ara altres dels qui no són criminals y hauran ja deposat, perquè de dites rexes los pugan parlar sos advocats, procuradors y amichs, sens haver de entrar en la presó, y poder ells demanar almoyna.

També ha estat reconeguda la vulneració del dret d'asil a l'església o sagrera, constatada el 1623 en diverses disposicions sobre el sometent alçat contra crims de bandolerisme (recordem de què pretenia Solanell acusar Damià Camps): "que-ls sometents perseguescan los bandolers... regonexent iglésies, monestirs, cases, castells, boschs, coves, pletes y altres llochs." I aquesta mateixa coherència històrica trobem en el mateix motiu general del text: la confessió i peregrinació devota a la Verge de Núria.

Perquè cada dia experimentam que per medi de la sua intercessió los morts cobran vida, los malalts salut, los cegos vista, los catius llibertat, las donas estèrils fecunditat y fruyt de benedicció.

La intercessió de la Verge transgredeix les lleis naturals i les humanes, com recorda Francesc Marés en el pròleg del seu llibre d'història i miracles de la mare-dedéu datat el 1666. A partir del segle XVIII, però, fins i tot els miracles entraran dins la legalitat, i l'alliberament de captius abans que cap altre deixarà de ser empresa protegida.

Espero que amb aquestes dades el lector hagi satisfet una mica més la seva curiositat. Quant a mi, em queden encara preguntes per resoldre: per què Joan Vila tarda fins al novembre per fer la confessió? Observem que l'antic santuari marià no era obert més enllà del setembre. ¿Té potser alguna cosa a veure amb la *Relación verdadera de cómo unos cristianos han escapado de Argel...* publicada per Benito Roca, el 1623? En aquest cas, hauríem de pensar que navegava en la Patrona i no en la Capitana, i per tant l'alliberament seria posterior.

D'altra banda, què se'n podia treure, d'acusar un mort? Per què defensa Damià Camps, refugiat i asilat a l'església? Confessem que, ara com ara, no trobem resposta a alguns interrogants històrics.

De tot plegat, el que sí que podem col·legir és una enemistat entre Solanell i Camps, sense conèixer-ne els motius. Però si preferim continuar la via imaginativa i literària que l'episodi ens suggereix, afegiré només un últim retall extret de Pujades:

Dijous, a 24 [de juliol]. En Barcelona en la nit se mogué gran alteració en la presó. Que los presos del terrat romperen una rexa de ferro y abans de la hora concertada un t. Camps de Ribas tirà dins la matexa presó un cop de pistola a una de las dos guardas de vista que tenia don Carlos Alamany, del qual tir morí la dita guarda. La altra ho féu tant valentment que se abraçà ab lo homicida Camps y tres quarts de relotje lluytà ab ell y may lo dexà escapar y lo tingué fins que fou assossegat lo tumulto dels altres. Trobaren-se en dita presó unas claus falças, y se entén eran per obrir la cònquera o mallorca ahont estave pres lo don Carles.

Aquest cas va succeir en un escenari ja conegut del lector, amb un protagonista que coincideix també amb un dels noms vistos fins aquí. Quant al temps, va passar dos anys més tard, el 1625, en una altra calorosa, obsessiva i suposem que tràgica nit d'estiu.